

УДК 81'0

Нараєвська Інна*(м. Острог, Україна)**Національний університет «Острозька академія»***ТЕОРІЇ ПОХОДЖЕННЯ МОВИ: СЕМІОТИЧНИЙ АСПЕКТ**

У тезах розглядається питання про семіотику як науку, що вивчає систему знаків та їх взаємодію, мову як знакову систему, а також проведено глибокий аналіз різних теорій про походження мови і пояснення того, як ці теорії можуть бути використані для вирішення проблеми походження мови.

Ключові слова: семіотика, походження мови, теорія, знак, знакова система.

В тезисах рассматривается вопрос о семиотике как науке о системе знаков и их взаимодействии, языке как знаковой системе, а также дается глубокий анализ различных теорий о происхождении языка и объяснение того, как эти теории могут быть использованы для решения проблемы происхождения языка.

Ключевые слова: семиотика, происхождение языка, теория, знак, знаковая система.

The subject of our study is the question of the semiotic science as a system of signs and their interaction, language as a sign system, and in-depth analysis of different theories about the origin of language and explanation how these theories can be used to solve the problem of the origin of language.

Key words: semiotics, the origin of language, theory, sign, sign system.

Кожного дня ми стикаємося з різноманітними знаками: чи то червоне світло світлофора, що забороняє проїзд, чи то кивок голови, що зазвичай є символом привітання. Безліч вивісок, реклами, стрілок, що вказують на певний рух чи місцезнаходження чогось

– все це засвідчує важливу роль різноманітних знакових систем у нашому повсякденному житті. У ході дослідження ми вивчили особливості науки, що досліджує систему знаків та їх взаємодію, виокремили основний об'єкт семіотики – знак та розглянули його класифікації, здійснені низкою дослідників (Ч. Пірс, Ч. Моріс і Ф. де Соссюр). Однією з таких класифікацій, котра найширше розкриває властивості знака, є класифікація Ч. Пірса:

1) знаки-ікони (icon), образотворчі знаки. Іконічні знаки за своїми властивостями мають найвищий рівень схожості з предметом думки.

2) знаки-індекси (index). Знаки-індекси поділяються на декілька типів. Вони можуть включати дійсні індекси, що виникають внаслідок реального існування та функціонування об'єктивних предметів. Існують також і конвенційні, тобто умовні індекси, які створюються самими людьми для полегшення комунікації.

3) знаки-символи (symbol). Знаки-символи згідно зі своїми властивостями не мають нічого схожого з предметами і нашими психічними образами дійсності [2, с. 22–24].

Таким чином, ми бачимо, що Ч. Пірс охарактеризував знаки та здійснив їхню класифікацію відповідно до їх відношення до предмету, думки та образів дійсності. Одні знаки тісно пов'язані з предметом думки людини, в той час як інші не мають жодних зв'язків з цим явищем. Враховуючи той факт, що предметом нашого аналізу є саме проблема теорії походження мови під призвою семіотики, у ході аналізу ми розглянули мову як знакову систему, при цьому фокусуючи нашу увагу як на теоріях ранніх років, так і сучасних досліджень. Було проаналізовано концепції мови як системи знаків В. Гумбольдта та А. Потебні, які розглядають знаки як поняття, що використовуються людьми для розуміння тих чи інших почуттів [1, с. 182–184].

Оскільки серед вчених немає єдиного розуміння та інтерпретування знака в мові, ми також здійснили аналіз досліджень мовних шкіл, які розглядають характеристики знака в мовному оточенні:

– школа Ф. Фортунатова, яка при визначенні характеру мовного знака більший акцент робить на зовнішню мовну форму мови,

зберігаючи, однак, уявлення в якості важливого елемента в освіті мовної одиниці;

– Казанська школа російського мовознавства В. Богородицького, твердженням якої є те, що мова є знаряддям думки, а також показником успіхів, що класифікує діяльності розуму;

– Женевська школа Ф. де Соссюра висунула тезу про те, що мову потрібно розглядати виключно з позиції семіотики як системи знаків, оскільки мова – це система знаків, що виражають поняття, які можна порівняти з письмом, абеткою для глухонімих, символічними обрядами, формами ввічливості [1, с. 145–146].

На думку відомого німецького вченого Г. Клауса, семіотика є загальною теорією мовних знаків та їх зв'язків між собою, з мисленням, об'єктивною реальністю та людиною. Інший підхід до визначення сутності мови і мовного знака представляла Празька лінгвістична школа. Мовний знак – соціальна сутність, яка служить посередником між членами одного колективу і розуміється тільки на основі всієї системи. При цьому представники феноменологічної філософії (І. Кант, Е. Гуссерль та Ч. Морріс) звертають увагу лише на матеріальність знака. Відповідно до Біхевіористської теорії Ч. Морріс інтерпретує мову як “цілеспрямовану поведінку” (goal-seeking behavior), а знак – як суму умов, достатніх для його формування [1, с. 151–153]. Проаналізувавши концепції, що розглядають мову як знакову систему, ми дійшли висновку, що на відміну від інших знакових систем, які є штучними, мова є складною природною знаковою системою.

Наступним етапом нашого дослідження є аналіз теорій походження мови та узагальнення того, як ці теорії можуть бути використані для вирішення проблеми походження мови. Було загострено увагу на звуконаслідувальній та звукосимволічній теорії, а також на семіотичній теорії мови Ю. Лотмана. Проаналізовано, яким чином дані теорії можуть пояснити необхідність появи мови як знакової системи, а також те, як знакова мова розвивалася та формувалася. Виходячи з семіотичної теорії Ю. Лотмана, необхідність появи мови можна трактувати як необхідність появи текста-знака, що є точкою контакту і основним засобом передачі інформації між різними особами і культурами загалом.

Таким чином мова утворилася у зв'язку з тим, що людям необхідно було передавати як певний набутий досвід, так і повсякденні повідомлення.

Звуконаслідувальна теорія пояснює необхідність появи мови тим фактом, що людина, чуючи звуки природи (дзюрчання струмка, спів птахів), намагалася наслідувати цим звукам своїм мовним апаратом. Ця теорія пояснює становлення мови еволюцією органів слуху, що сприймають крики тварин. Мова виникла, за звуконаслідувальною теорією, як наслідування людиною звуків тварин (іржання коней, мекання овець, тощо) або як вираження вражень про певний предмет. Таким чином люди почали використовувати певні знаки, а саме звуки, для спілкування і передачі інформації. Звукосимволічна теорія походження дещо схожа до попередньої теорії, оскільки між почуттями й емоціями людини і звуками є певний прямий зв'язок. Звуками людина передає свої враження про навколишній світ. Людина за допомогою знаків таких як звук, навчилася співвідносити їх до інших знаків – звуків природи, наприклад, шум вітру, клекіт пташок, звуки тварин. Таким чином, вона за допомогою звукових знаків свого мовного апарата, символічно передає звуки навколишнього світу.

Література:

1. Основи семіотики / Д. Ділі; пер. з англ. та наук. ред. А. Карся; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка, філософ. ф-т. – 2-ге доп. вид. – Львів: Арсенал, 2000. – 232 с.

2. Nazarova T. Linguistic and Literary Semiotics. – Moscow State University, 2002. – № 1 (1). – P. 19–28.